MEDEDEELINGEN EN VERHANDELINGEN No 3
VAN HET
VOORAZIATISCH-EGYPTISCH GEZELSCHAP „EX ORIENTE LUX"
GEVESTIGD TE LEIDEN — OPGERICHT 22 MEI 1933
aangesloten bij het „Oostersch Genootschap" in Nederland
Mémoires de la Société Orientale „Ex Oriente Lux" fondee à Leyde, N° 3

EGYPTISCHE OUDHEDEN

VERZAMELD EN BESCHREVEN

DOOR

W. A. VAN LEER

SUPPLEMENT A

MET 3 PLATEN EN 2 FIGUREN IN DEN TEKST

LEIDEN
E. J. BRILL
1938

EGYPTISCHE OUDHEDEN

MEDEDEELINGEN EN VERHANDELINGEN No 3
VAN HET
VOORAZIATISCH-EGYPTISCH GEZELSCHAP „EX ORIENTE LUX"
GEVESTIGD TE LEIDEN — OPGERICHT 22 MEI 1933
aangesloten bij het „Oostersch Genootschap" in Nederland
Mémoires de la Société Orientale „Ex Oriente Lux" fondee à Leyde, N° 3

EGYPTISCHE OUDHEDEN

VERZAMELD EN BESCHREVEN

DOOR

W. A. VAN LEER

SUPPLEMENT A

MET 3 PLATEN EN 2 FIGUREN IN DEN TEKST

LEIDEN
E. J. BRILL
1938

Printed in the Netherlands

8* GEDEELTE VAN EEN GRAFWAND uit Sakkara, waarop waarschijnlijk een reeks van voorstellingen, op het dagelijksch leven der Egyptenaren betrekking hebbend, aangebracht was. Op dit stuk zijn twee dergelijke scènes door een verticale lijn gescheiden; de beelden aan weerszijden daarvan staan geheel los van elkaar. Professor W. Freiherr VON BISSING, die dit stuk in het *Bulletin van de Vereeniging tot bevordering van de kennis van de antieke beschaving*, IX/1, 1934, p. 3/4 beschrijft, zegt onder andere: 'für den Ägypter des Alten Reiches bildet eben eine Wand keine notwendige Einheit'.
Links ziet men een slagersknecht, die het schenkelstuk van een geslachten stier of kalf vasthoudt, terwijl de slager zelf dit met zijn mes van het lichaam hakt. Van dezen laatsten persoon is nog juist een spoor van de linkerhand aan de linkerzijde van den voet zichtbaar, bij de knie van den gezel komt de punt van het mes, waarmede de handeling verricht wordt, zichtbaar.
Boven den poot bevindt zich eenigszins beschadigd de hiëroglyph [hieroglyph]; daarboven ziet men nog sporen van een [hieroglyph], het woord is dus *nḏr*: pak aan, grijp vast. Blijkens de richting van het schrift wordt het gesproken door een meer links staande, nu verloren figuur. Hierop volgt de tekst: [hieroglyphs]. Deze woorden spreekt blijkens de richting de persoon die de schenkel vasthoudt. Ze kunnen antwoord op den toeroep van den ander zijn (Ik doe mijn best of iets dgl.) of eveneens een imperatief gericht tot den ander (Doe maar net zooals ik of iets dgl.) De vertaling moet als zoo dikwijls bij deze korte bijschriften onzeker blijven. Deze woorden worden nog versterkt door het daarop volgende gezegde: [hieroglyphs], een uitdrukking, die volgens Erman[1]) gevoegd wordt bij of na die woorden, die een uitnoodiging tot een krachtprestatie bevatten.
Rechts van de verticale lijn is een fluitspeler, waarschijnlijk zittend, afgebeeld, want zijn hoofd komt slechts tot het middel van den slagersknecht. De tekst daarboven luidt: *fluitspelen voor de 'Ka'*, dit wil zeggen, voor de ziel van den doode. Rechts daarvan staat het woord [hieroglyph] *schoon*, het is niet duidelijk of dit op de *Ka* of op het fluitspel slaat, of bij een andere (verloren) inscriptie behoort.

Kalksteen, Oude Rijk, 43 cm breed, 30 cm hoog.
Eertijds verzameling VON BISSING, daarna *Museum Scheurleer* onder *S 1131*.

PLAAT XV

[1]) A. ERMAN, *Reden, Rufe und Lieder auf Gräberbildern des Alten Reiches*, Abhandlungen der Preuss. Akad. der Wiss. Jahrg. 1918. Phil. Hist. Klasse no. 15.

8** VERZONKEN RELIËF, behoorende tot een serie van vijf[1]) kalksteenen reliëfs uit het graf van den opzichter der goudsmeden van het huis van *Men-ma-at-re*, *Sai-em-petref* De gestorvene, in wiens graf deze serie de wanden tooide, was verbonden aan den staf van den doodentempel van Seti I (1313—1292 v. Chr.) te Abydos, zoodat ze volgens Professor VON BISSING, waarschijnlijk uit Abydos afkomstig is. De reliëfs zijn door PROF. DR H. P. BLOK eerst in het *Bulletin van de Vereeniging tot bevordering der kennis van de antieke beschaving* 1, 1926, vervolgens uitvoeriger in de *Acta Orientalia* 10, 1932, beschreven. Onderstaande beschrijving is, behoudens eenige kleine wijzigingen, aan de laatste ontleend.

De voorstelling is in twee vakken verdeeld. In het midden van het bovengedeelte is de gestorvene met den *cherep*-staf[2]) in de hand afgebeeld, rechts van hem zijn zuster, die hem een hand geeft. Zij draagt den zalfkegel en een lotos in haar kapsel. Beide personen zijn op lage leunstoelen gezeten, vóór hen staat een met brooden beladen offertafel. Links van hen staat hun zoon *Amenmose* als priester kaalhoofdig, hun met de linkerhand een wierookhouder, een zoogenaamden *arm van* [den god] *Sjoe* reikend. In de rechterhand houdt hij een kruik waaruit water loopt, in den vorm van de hiëroglyph (*kbḥ* ʿkoel zijnʾ ʿplengoffer brengenʾ[3]). Boven deze groep staat een ʿcentrifugaalʾ opschrift, over

Fig. 9

14 kolommen verdeeld, hetwelk bij de achtste kolom van links begint en naar rechts als volgt leest:

Wijlen de opzichter der goudsmeden van het huis van Men-ma-at-re, Sai-em-petref [en] *zijn zuster, de meesteres van het huis, wijlen* ... (onleesbaar), *zalig*.

De tekst luidt dan vanaf de zevende kolom naar links:

Te offeren wierook, rein en koel water, duizend aan brooden, duizend aan wijn, duizend aan [*ossen*], *duizend aan ganzen, duizend aan alle goede en reine zaken, van welke leeft de god, aan wijlen Sai-*[*em*]*-pet*[*ref zalig*].

De eerste kolom links geeft tenslotte den naam van den priester, die het doodenoffer brengt, n.l.: *Zijn zoon voortgekomen uit zijn lichaam* (= zijn bloedeigen zoon), *Amenmose*.

1) Een dezer reliëfs is nu in het bezit van Dr H. C. Jelgersma te Oegstgeest.
2) *ḫrp* = leiden.
3) *cf.* G. van der Leeuw, *Refrigerium* (Mnemosyne III Series, 3, 1936, 125).

Het reliëf is op enkele plaatsen beschadigd, waardoor de tekst eenigszins geleden heeft. De oneffenheden van den steen zijn in vroeger aangebracht plamuur bijgewerkt, zooals in het voorschoot van den priester duidelijk te zien is. Het is niet uitgesloten, dat deze bewerking reeds in den aanvang geschiedde; in den loop der eeuwen is een kleurverschil ontstaan tusschen den origineelen steen en het bijgewerkte gedeelte.

Het benedengedeelte geeft opnieuw den gestorvene met zijn zuster weer. Zij zijn nu op den grond gezeten, de man is kaalhoofdig, zoodat hij waarschijnlijk een priesterfunctie bekleedde; de vrouw draagt dezelfde kleeding als in de bovenste helft van het reliëf. Zij legt de hand op den rechterschouder van den man, haar naam Na-sjait[1]), , is hier duidelijk leesbaar. Links brengen twee zonen en twee dochters hun ouders verschillende offergaven. De kinderen schrijden een weinig voorovergebogen voort, zeer gevoelig heeft de onbekende beeldhouwer hiermede hun deemoedigheid en eerbied voor hun ouders tot uiting gebracht. Zooals op zoovele van deze voorstellingen komt het ʿEert uw vader en uw moederʾ hier treffend tot uitdrukking.

Vooraan staat de reeds genoemde Amenmose, die zijn vader een blad met spijzen aanbiedt; vervolgens komt met drie lotosbloemen de dochter *Ptah-in-soe*, . Zij wordt gevolgd door een broeder wiens naam slechts gedeeltelijk leesbaar is nl. .... *sa.s* die een bloem en een puntig offerbrood draagt, en door een zuster *Kedi-nemhoe*[2]), , die twee bloemen in de hand houdt. De afgebeelde is duidelijk een vrouw, noch de naam, noch het determinatief wijzen daar echter op.

Onder het blad met spijzen staat als tekst:

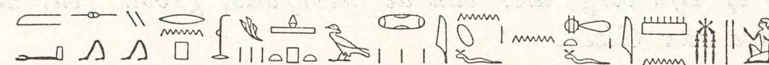

Fig. 10

Het aanbrengen van vruchten, groenten en spijzen door zijn zoon van zijn lijf (= zijn bloedeigen zoon), *Amenmose*.

Voor de namen Sai-em-petref, Na-sjait, Amenmose, Ptahinsoe, Kedi nemhoe zie RANKE, *o.c.* blz. 299,9; 213,10 (Zusätze XXV); 29,8; 415,19; 337,5; 337,9.

Kalksteen, 57 cm breed, 76 cm hoog.
Eertijds verzameling VON BISSING, daarna *Museum Scheurleer* onder nummer *S, 523*.

PLAAT XVI

1) Professor BLOK merkt op, dat de vrouw van Hoenefer, een Koninklijk schrijver onder Seti I (1313—1292 v. Chr.), wiens doodenpapyrus het Britsch Museum bezit, denzelfden naam draagt (E. A. WALLIS BUDGE, *Facsimiles of the papyri of Hunefer* etc., 1899).

2) Professor BLOK merkt aangaande dezen naam op, dat de uitdrukking *Ked nemhoe*: die de geringen opbouwt, voorkomt in een reeks lofprijzingen van Ramses II in de zoogenaamde *Inscription dédicatoire* l. 38 uit Abydos.

8*** VERZONKEN RELIËF, den schrijver Ta voorstellend in aanbidding voor den god Anoebis. Links op den voorgrond ligt de god als jakhals op een stelling, direct boven hem is het *Oedzat*-oog als amulet afgebeeld. Rechts van hem knielt Ta, de armen ootmoedig tot hem opgeheven. Het gezicht is levendig en herinnert eenigszins aan de Hethieten (Chatti), die op reliëfs uit den tijd van Ramses II weergegeven zijn; het voorschoot is gedetailleerd en fraai bewerkt. Tusschen beide figuren is een groote kruik onder een bloeienden lotosstengel afgebeeld.
Over de volle breedte van het reliëf loopt de tekst, door verticale lijnen in zeven gelijke en één breedere kolom verdeeld. De woorden, welke op den afgebeelde betrekking hebben, beginnen bij de derde kolom en luiden naar rechts lezend:

> *Het geven van aanbidding aan de Ka van Anoebis, heer Imjoet* (bijnaam van Anoebis), *hoofd van de raadszaal der goden, heer van het land.*

De titels breken abrupt af midden in den titel, heer van het [heilige] land = necropolis. Hierop volgen termen uit het doodenboek:

> *Uitgaan en ingaan in de onderwereld [en] de gestalte aannemen van den Benoe*[1]) (de Egyptische vogel Phœnix) *voor de ka van den schrijver Ta zalig.*

De tekst begint dan opnieuw bij de tweede kolom, terwijl hij nu op Anoebis betrekking heeft; hij wordt naar links gelezen en luidt:

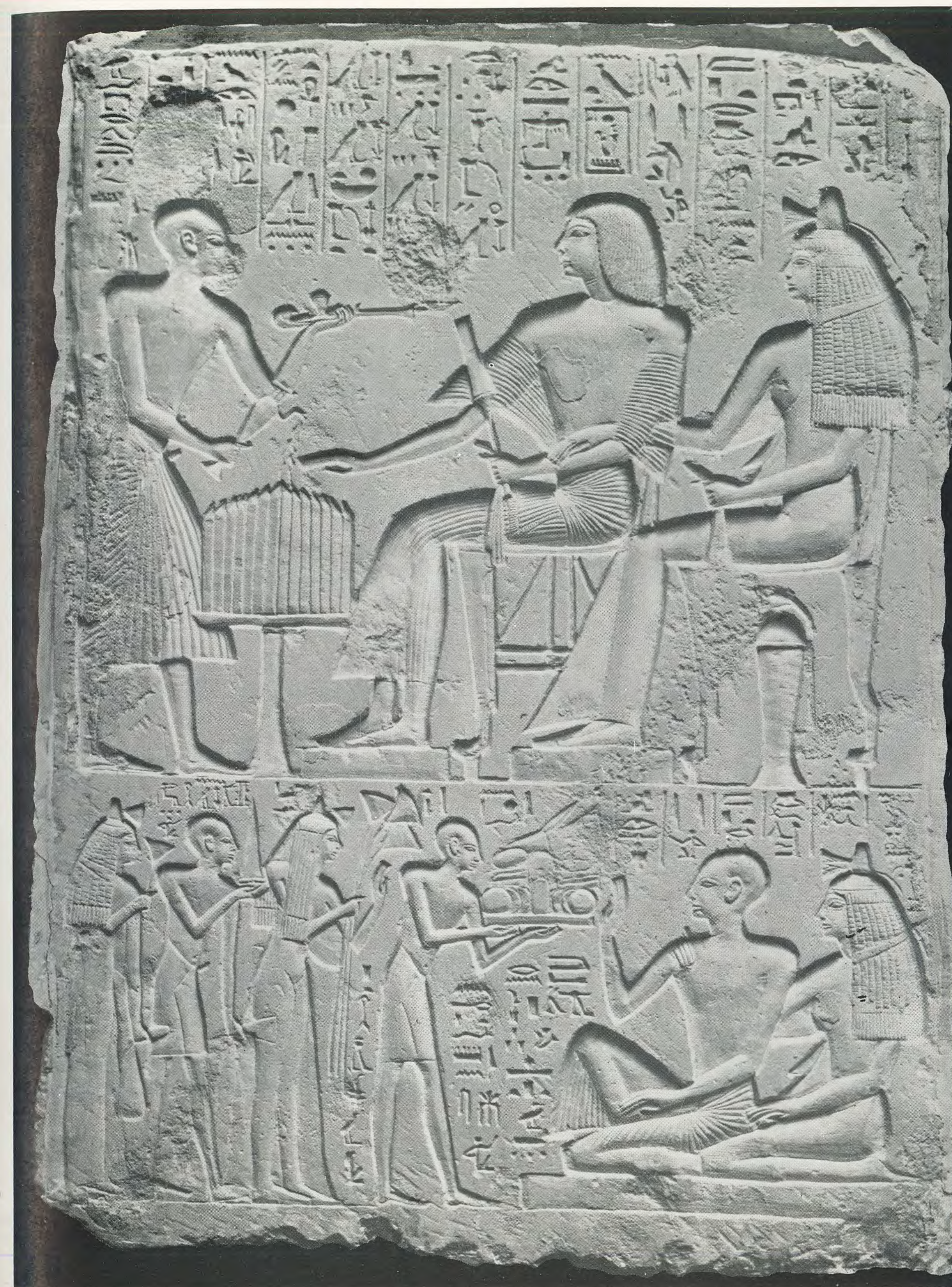
> *Anoebis op zijn berg, heer van de necropolis, groote god, heer van de doodenstad van Gizeh.*

Zoowel de stijl van het reliëf als de naam Ta geven duidelijk aan, dat het grafreliëf uit de XIX^de^ dynastie (1350—1205 v. Chr.) dateert. RANKE, *Personennamen* 376, 11 vermeldt o.a. twee Thebaansche graven, n°s 23 en 34, beide met den naam Ta, het eerste uit de regeering van Ramses II (1292—1229 v. Chr.), het andere onder die van Meneptah (1225—1215 v. Chr.).

Kalksteen, 62 cm breed, 53 cm hoog.
Eertijds verzameling VON BISSING, daarna *Museum Scheurleer* onder *S 529*.

PLAAT XVII

[1]) De beeldhouwer, die dit stuk vervaardigde, maakte een fout tegen de grammatica, door het mannelijk zelfstandignaamwoord *Benoe* door toevoeging van de letter *t* vrouwelijk te maken!

8**

8***